

Додаток 4

Короткий історико-понятійний словник соціальної роботи

АЛЬТРУЇЗМ (франц. altruisme, від лат. alter – інший) – моральний принцип, що означає безкорисливе служіння іншим людям, готовність жертвувати для їхнього блага особистими інтересами; протилежний егоїзму; поняття введене О.Контом.

БЛАГОДІЙНІСТЬ (БЛАГОДІЙНИЦТВО) – вперше зустрічається у М.М.Карамзіна. Однак активне його використання припадає на другу половину XIX сторіччя, коли розвивається теоретична думка в галузі соціальної підтримки і захисту. Під Б. розуміли прояв співчуття до ближнього, недержавну форму допомоги нужденним. У XX столітті (до 90-х років) це поняття інтерпретувалося у вітчизняній літературі як форма класового маніпулювання суспільною свідомістю в капіталістичному суспільстві, засіб відволікання робітників від класової боротьби, надання бідним милостині, принизливої для гідності людини; сьогодні під Б. розуміється добровільна безкорислива пожертва фізичних або юридичних осіб у вигляді матеріальної, фінансової, організаційної чи іншої допомоги. Сучасний український дослідник І.Мигович під Б. розуміє вияв цілеспрямованої уваги до людей, які з різних причин не можуть власними силами забезпечити собі хоча б мінімальні умови існування (на відповідному загальному рівні цивілізованості суспільства), надання їм посиленої допомоги в збереженні та організації своєї життєдіяльності, підтримання їх матеріально та духовно.

БОГОДІЛЬНЯ – утворено від словосполучення “Бога поділяючи”, у XIX ст. – соціальні установи приказів громадського призріння, призначені для убогих, скалічених і старих усіх станів, які не мали родичів, для їхньої матеріальної підтримки і забезпечення. У Б. за певну плату приймалися інваліди, нижчі чини сухопутних і морських військ, сини нижчих поштових чиновників, які не мали засобів до існування, солдатки, вдови, невиліковно хворі, божевільні, старі, каліки. **Богодільщина** – убогі, каліки, бідняки; ті, які жили в богодільнях.

БРАТЧИНА – найдавніший обрядовий звичай слов’ян. “Брати” – люди, об’єднані спільними заняттями, умовами життя; свято, святковий ритуал. Б. – так називалися спільні свята в складчину: зсипщина, зсипання, мирщина (вони несли не тільки обрядовий, але і благодійний характер, оскільки під час Б. хворі, злиденні могли харчуватися). У південних слов’ян Б. виражалася в піклуванні про хворих та бідних, похованні небіжчиків.

БРАШНО – страви; їжа, їстівні припаси; можливо, саме ці їстівні

припаси розвозили по вулицях російські князі для роздачі убогим, хворим по затворах (згадується в літописах про діяння князя Володимира, князя Андрія Георгійовича, онука Володимира Мономаха, та ін.)

БУДИНКИ ВИХОВНІ – те ж, що будинки (шпитали) для “соромних” дітей у XVIII ст., будинки дитини в XX ст. З початку XIX ст. – спеціальні установи для піклування про немовлят, яких покинули батьки. Після вигодовування діти віддавалися на виховання до родин, яким виплачувалися грошові допомоги. Дітей могли усиновлювати або виховувати до 18 років з подальшою припискою їх до міщанських, цехових, сільських казенних товариств.

БУДИНКИ ДИТИНИ – у XX ст. установи органів охорони здоров'я для виховання і надання допомоги дітям раннього віку (до 3-х років), що залишилися без піклування батьків, а також дітям з дефектами психічного і фізичного розвитку.

БУДИНКИ ДЛЯ НЕВИЛКОВНИХ – у XIX ст. установи суспільного піклування, призначені для незаможних невилковних хворих.

БУДИНКИ ДЛЯ “СОРОМНИХ” ДІТЕЙ – те ж, що і виховні будинки у XIX, будинки дитини у XX ст. У 1706 р. Митрополитом Іовом під Новгородом заснований перший притулок для “соромних” (тих, що залишилися без піклування) дітей. Відповідно до Указу від 31 січня 1712 р., Петро I офіційно узаконив будинки для “соромних” дітей, а 4 листопада 1715 р. в Російській імперії офіційно заборонений інфантицид (убивство дитини), за який засуджували до страти. Пізніше до цих будинків дозволялося приймати малолітніх арештантських дітей до виходу їхніх батьків з в'язниць; малолітніх бурлак чоловічої статі, що залишалися на піклуванні по досягненню повноліття.

БУДИНКИ СИРІТСЬКІ – у XIX ст. державні установи приказів громадського призріння, призначені для виховання і піклування про сиріт обох статей до 12 років. У сирітські будинки направлялися діти з купецьких, міщанських верств, різночинців, вільного стану. Сироти-хлопчики по досягненню 12 років влаштовувалися в гімназії, у фельдшерські школи, у школи садівництва, шовківництва, виноробства, землеробські школи, до благодійників, купців, фабрикантів, художників, ремісників, у казенні і приватні друкарні. Сироти-дівчата – у дівочі виховні заклади, приватні пансіонати, до благодійників, майстрів. Сироти-хлопчики по рішенню приказів громадського призріння після закінчення гімназії могли продовжувати навчання в університетах (відповідно до Указу від 30 грудня 1852 р.).

БУДИНОК ПРАЦЬОВИТОСТІ – благодійний заклад, який здійснював трудове перевиховання жебраків шляхом надання їм роботи і притулку. Засновником першого Б.п. у Російській імперії був о. Іоанн Кронштадтський, який у 1881 р. відкрив подібний заклад.

ВЕРВ – волость, округа, громада, світ; міра землі в Давній Русі.

ВЗАЄМОДОПОМОГА – взаємовиручка, у більш вузькому економічному змісті – форма обміну, що зародилася в первісній громаді з появою розподілу праці й особистої власності.

ГРОМАДСЬКЕ ПІКЛУВАННЯ – організована система допомоги нужденному населенню в XIX ст. з боку державних інститутів або громадськості. Система громадського піклування представлена Міністерством внутрішніх справ, земськими і міськими установами, установами Імператриці Марії, Імператорським Людинолюбним Товариством, попечительствами про бідних різних відомств, частково – благодійними товариствами.

ГРОМАДСЬКІ РОБОТИ – державна форма підтримки нужденних у XIX ст.; надання заробітку селянам у період масового голоду і неврожаїв. Основні види громадських робіт: роботи, пов'язані з водопостачанням, побудовою гребель, водоймищ, каналів; роботи зі зміцнення ґрунту; дорожні роботи; лісорубні і розпилочні роботи; будівельні роботи, роботи із заготівлі матеріалів. Практикувались також у XX ст.

ДЕСЯТИНА – десята частина чогось; виділювана російськими князями частина доходів від збору різних податків на потреби церкви.

ДИТЯЧІ БУДИНКИ – закрита навчально-виховна установа для дітей-сиріт, дітей, що залишилися без піклування батьків. Перші Д.б. було відкрито в Російській Федерації у 1918 р., в Україні – у 1919 р. (до того часу – дитячі притулки). Активно організовувалися в 1920-х рр. у зв'язку з ліквідацією дитячої безпритульності.

ДИТЯЧІ ПРИТУЛКИ – благодійні (недержавні) установи різних відомств. Призначені для піклування і виховання сиріт і бездомних дітей (напр., Відомство установ Імператриці Марії, товариство відвідування бідних і т.д.). Д.п. виникли у XVIII ст. Більшість Д.п. входили до Відомства імператриці Марії. Виховання і піклування про дітей у Д.п. здійснювалося на засоби приватної благодійності. Як правило, діти отримували там початкову освіту. У залежності від фінансування в цих закладах могли відкриватися ремісничі класи. Д.п. були поширені не тільки в містах, а й у селах, до 1917 р. в Російській імперії їх нараховувалося 538, де одночасно утримувалося близько 30 тис. дітей. Після революції 1917 р. були ліквідовані. У Зах. Україні, Буковині до

1939-1940 рр. існували під назвами “захоронок”, “захистів”, “сиротинців”. Зараз під Д.п. розуміють заклад тимчасового перебування неповнолітніх до їх передання до інших дитячих установ або повернення до сім’ї (до 30 діб).

ДОПОМОГА ВДОМА – особливий вид лікувально-профілактичної допомоги в СРСР. Медична допомога надавалася вдома усім хворим, які не могли за станом здоров’я з’явитися в поліклініку.

ЕМЕРИТАЛЬНІ КАСИ – у ХІХ ст. земські пенсійні фонди для державних службовців. Відповідно до постанови від 5 квітня 1883 р. земські Е.к. засновувалися по клопотанню губернських земських зборів. Фонд Е.к. утворювався з відрахувань з прибутків службовців, нагород і допомог, зі щорічних асигнувань. Пенсії видавалися по досягненню певного віку як тому, хто служить, так і його родичам у випадку його смерті. Пенсійне забезпечення призначалося у випадку каліцтва і тяжкої хвороби. Пенсію могли успадковувати діти до вступу на службу чи до повноліття.

ЖЕБРАК – стан, представники якого не мають власності, навичок трудової діяльності, промишляють збиранням милостині; у народних повір’ях жебрак – посередник між реальним і потойбічним світом, неодмінний учасник всіх трапез: похорону й поминок, а також пов’язаних з ними обрядів. До ХVІІ ст. оформлюються певні “розряди” жебраків: богодільні, цвинтарні, палацеві, церковні, гулящі, лежачі. У ХVІІІ ст. інститут жебракування оголошується поза законом (Указ від 21 січня 1712 року). Працездатних жебраків примусово відправляють до робітних і прядильних будинків. Проте це явище продовжує існувати й у ХІХ і в ХХ ст., як на початку останнього, так і в 90-х роках, набуваючи форм професійної діяльності (див. **ПРОФЕСІЙНЕ ЖЕБРАЦТВО**).

ЖЕБРАКОГОДУВАННЯ – годування жебраків; одна з відкритих форм підтримки дуже бідних та убогих. Практикувалося ще князями Київської Русі. Оформлено законодавчо рішеннями Стоглавого Собору в 1551 р. по відношенню до людей церкви.

ЖЕБРАКОЛЮБСТВО – чеснота, яка складалася під час надання допомоги жебракам, одна з обов’язкових чеснот канонізованих руських князів. “Зцілення хворих, роздача багатств, щедрі милостині” вважалися основними доказами святості. У літописах зустрічаються ще такі терміни, як “мнихолюб”, “страннолюб”, “злиденнолюб”.

ЖИТНІ ДВОРИ – установи на Русі, засновані в період правління Івана ІV. Вони розташовувалися в містах і передмістях, призначались для запасу хліба в період неврожаю. Хліб заготовлювали так, щоб його вистачало на три роки (у рік продавати одну третину), а на місце

проданого знову стільки ж закуповувати в селах. При Борисі Годунові хліб заготовлювали з розрахунку на чотири роки. Перетворені пізніше в Житній приказ, а потім об'єднані зі Стрілецьким приказом та реорганізовані в Провіантську канцелярію.

ЗАДУШНА ЛЮДИНА – раб, звільнений паном для порятунку своєї душі. У церковних Статутах кн. Володимира і Всеволода зараховується до церковних людей поряд з паламарем, удовицею, калікою та іншими.

ІНВАЛІДНІ БУДИНКИ – у XIX ст. установи приказів громадського призріння, призначені для скалічених воїнів.

ІДАЛЬНІ – установи приватної благодійності, призначені для роздачі незаможним безкоштовних обідів. Перша народна кухня була відкрита 21 лютого 1872 р. у Москві на Хитровому ринку Товариством заохочення працьовитості.

КАЛІКА – назва походить від назви грецького взуття – “калігі”, яку звали прочани, що відправлялися по святих місцях. Каліки (злиденні, сліпі) просили милостину, як правило, під час церковних свят. З метою взаємної безпеки вони об'єднувалися в артілі, обирали собі отаманів, які наглядали за нравами.

КАЛІКИ ПЕРЕХОЖІ – мандрівники, які відвідали святі місця; бродячі злиденні, які жили за рахунок милостині, “Христовим ім'ям”.

КТІТОР – творець храму або монастиря, вкладник, попечитель, староста церковний.

МЕЦЕНАТ Гай Цильний (між 74 та 64-8 рр. до н.е.) – у Давньому Римі наблизений імператора Августа. Його покровительство поетам (Вергілію, Горацию) зробило його ім'я загальним; зараз М. означає покровитель мистецтв і наук.

МИЛОСЕРДЯ – одна з найважливіших християнських чеснот, які виявляються шляхом здійснення милостей тілесних і милостей духовних. Милості тілесні: нагодувати голодного, напоїти спраглого, вдягти голого, відвідати того, хто перебуває у в'язниці, відвідати хворих, мандрівника прийняти в дім і заспокоїти, ховати тих, хто помер у злиднях. Духовні справи: утримати грішника від омани, недосвідченого навчити істини і добру, подати ближньому добру пораду, молитися за нього Богу, утішити сумного, не мститися за зло, від серця пробачати образи. За В.Далем, М. – співчуття, сердоболіє, любов на ділі, готовність робити добро будь-кому; жалісливість, м'якосердість.

МИРСЬКЕ ПІКЛУВАННЯ – територіальна система допомоги в XIX ст., здійснювалась волосними товариствами. Основні види допомоги: піклування про сиріт, інвалідів, хворих, бідних; опікування

над божевільними.

ПАНСІОНЕРИ ПРИКАЗІВ – стипендіати приказів громадського призначення, які навчалися за казенний рахунок у гімназіях та університетах. По закінченні навчальних закладів пансіонери зобов'язані були служити у цивільному відомстві не менше восьми років, одержуючи оклади відповідно до займаних посад.

ПАРАФІЯЛЬНА БЛАГОДІЙНІСТЬ – система територіальної підтримки нужденних на основі конфесіонального і цивільного благоустрою. Основні форми підтримки нужденних: милостиня, безпроцентне кредитування, матеріальна допомога, просвітницька діяльність. П.б. у XIX ст. здійснювалася на засоби від кружкових зборів, пожертвувань, членських внесків, подушного збору, відсотків з капіталу і т.п. Парафіяльний благоустрій мистив у собі наступні заходи: будівництво храму, парафіяльні школи та інші об'єкти конфесіонального і життєвого забезпечення.

ПЕЧАЛУВАТИСЯ – віддаватися суму, піклуватися про когось. У “Руській Правді” печалуватися означало ще й бути опікуном; *печальник* – той, хто має про інших піклування.

ПІКЛУВАННЯ – поняття, що з'являється в XVII ст. і має наступні значення: прихильна увага, ставлення, заступництво; догляд, турбота, піклування. У XIX ст. вживається у вигляді словосполучення “**громадське піклування**”. Зараз П. встановлюється над неповнолітніми громадянами у віці 14-18 років; над громадянами, які обмежені судом у дієздатності через зловживання спиртними напоями або наркотичними засобами; над повнолітніми дієздатними громадянами, які за станом здоров'я потребують патронажу (інваліди, престарілі).

ПОЗИЧКОВО-БЛАГОДІЙНІ КАПІТАЛИ – у XIX ст. фінансова допомога некредитоспроможним платникам податків з метою попередження руйнування їхнього виробництва чи господарства.

ПОЛОНЯНИЧНІ ГРОШІ – збір коштів у Патріарший казенний приказ для викупу полонених.

ПОМОЧІ – спільна селянська робота для допомоги комусь, за участь у якій працівникам пропонувалося частування. Основні види помочей: збирання чогось (хліба, проса, інших культур); “толоки”, “зажинки”, косовиця, молотьба, супряга (взаємне використання биків чи коней для обробки землі).

ПРИВЕНЧУВАТИ – запозичений від греків звичай у Давній Русі офіційно узаконювати дітей, народжених до шлюбу. Під час вінчання дітей обводили разом з батьком і матір'ю навколо аналоя, тим самим

вони офіційно визнавалися спільністю. Найдавніший приклад зустрічається в Київському літописі 1187 р.

ПРИЗРІТИ – подивитися, глянути; виявити увагу, зробити милість, приголубити. Данило Заточник: “А ще хто людини въ суму призрїть, як студеною водою напоїть у пекучий день”.

ПРИЙМАЦТВО – найдавніший звичай у східних і південних слов'ян (проіснував до XIX ст.). Вирався в прийомі до сімейного кола осіб, не спроможних самостійно вирішувати питання свого життєзабезпечення. До них відносилися діти, що залишилися в силу різних причин без піклування батьків (“годованці”, “вихованці”); старі, які не мали родичів, робітні люди, у яких не було землі.

ПРИКАЗИ ГРОМАДСЬКОГО ПРИЗІРІННЯ – територіально-адміністративний орган керування установами державної допомоги. П.г.п. утворені 7 листопада 1775 р. Катериною II. До їхнього складу входили: народні школи, сирітські будинки, лікарні, аптеки, богодільні, будинки для невиліковних хворих і божевільних, робітні будинки, гамівні будинки. Капітали П.г.п на 1857 р. склали 133 056 662 карбованці 37 копійок. Основні категорії нужденних: убогі, які не мали можливості через свої фізичні чи психічні дані одержати роботу та їжу; діти, які призрівалися та виховувалися в даних установах.

ПРОФЕСІЙНІ ЖЕБРАКИ – суб'єкт, за своїм станом здоров'я здатний працювати, однак у вигляді промислу займається проханням милостині в тій чи іншій формі. Основні типи П.ж. у XIX ст. – християнські: прочани, гробарі, горбачі, ієрусалимці, залізничники, севастопольці, барабанщики, безрідні, складчики, погорільці, переселенці; протекціоністи; жебраки-каліки; жебраки-діти; церковні збирачі. Як соціальне явище П.ж. існують у СРСР з 20-х рр. XX ст. Нова хвиля П.ж. спостерігається на початку 90-х років. Основні типи П.ж. у 90-ті рр.: жебраки-діти; жебраки-інваліди; жертви репресій, адміністрації, психіатричних лікарень, домагань; сімейні пари: які мають дитину-інваліда та збирають кошти на дорогу операцію; біженці, що просять гроші на квиток додому, на облаштування на новому місці; жінки: матері-одиначки, що не мають роботи.

ПРОЩЕННИКИ – церковні люди, що одержали зцілення від святих чи мощів, від ікони. Такі особи носили до кінця життя чернече плаття, а їхні дружини мали право виходити за іншу людину. Можливо, такі люди вибували зі свого стану, а тому знаходилися під патронажем церкви.

ПРЯДИЛЬНІ БУДИНКИ (ШПІНГАУЗИ) – spinnhaus, прядильний будинок – місце, де в примусовому порядку жінкам, професійним

жебракам надавали роботу.

РОБИТНІ БУДИНКИ (Workhouses) – в Російській імперії: установи суспільного піклування, де в примусовому порядку здійснювалося трудове виховання професійних жебраків; притулки для бідних в Англії у XVII-XIX ст. Широке розповсюдження отримали внаслідок “Закону про бідних” 1834 р., який припинив систему виплати допомог по бідності з боку парафій; кілька парафій об’єднувалися і повинні були утримувати один Р.б. Умови утримання в Р.б. були дуже погані, майже наближені до тюремних, за що їх називали в народі “бастиліями для бідних”. У 1909 р. королівська комісія рекомендувала ліквідувати Р.б.

СКУДЕЛЬНИЦІ – спочатку могили масового поховання (приблизно XI-XV ст.), куди під час епідемії звозили небіжчиків; на основі літописних зводів С. визначаються як будинки для убогих; С. – каплиця при загальних місцях поховання; С. – глиняний глечик. Відомо також, що в скудельницях доглядали дітей, які залишилися без піклування батьків.

“СОРОМНІ” ДІТИ (НЕЗАКОННОНАРОДЖЕНІ) – поняття XVIII ст., яке застосовувалося до народженої дитини, батьки якої не перебували в церковному шлюбі.

СОЦІАЛЬНА ДОПОМОГА – система державного піклування для найменш захищених груп населення. Основні види С.д.: матеріальна, фінансова, пенсійна, протезно-ортопедична, кредитна.

СОЦІАЛЬНА ПІДТРИМКА – надання грошових допомог, кредитів, інформації, можливості навчання (перенавчання) та інших пільг окремим групам працездатного населення, які тимчасово опинилися у важкій життєвій ситуації.

СОЦІАЛЬНЕ ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ – система державних і громадських заходів в СРСР по матеріальному забезпеченню громадян у старості, по інвалідності, хворобі, втраті годувальника та інших випадках; історична парадигма допомоги і підтримки нужденних, що прийшла на зміну “громадському піклуванню”.

СОЦІАЛЬНИЙ ЗАХИСТ – стратегія державної політики в перехідний період у 90-ті рр. по підтримці й захисту найбільш незахищених груп населення: дітей, інвалідів, пенсіонерів, жінок, незаможних та ін.; система гарантованих державою економічних, організаційних і правових заходів, що забезпечують громадянам умови для подолання важкої життєвої ситуації.

СТРАННОПРИЙМАЛЬНЯ – будинок чи покої, де приймалися мандрівники.

ТОВАРИСТВА ДОПОМОГИ – приватна організована благодійна допомога; певна форма станової, професійної взаємодопомоги у ХІХ ст. В основі товариств – каси взаємодопомоги, капітал, що утворився за допомогою щорічних приватних внесків. Каса використовувалася для утримання осіб, які не мали засобів до існування. Перші каси засновані в Саратові на утримання вдів і сиріт пасторів протестантських колоній (1806 р.), у Дерпті (1813 р.), у С.-Петербурзі в 1822 р. – для вдів і сиріт біржових маклерів.

УДОВА, УДОВИЦЯ – жінка, що залишилася без чоловіка; стан, оцінюваний у народній традиції як соціально вразливий. Відповідно до законів Мойсея, вдови мали ті ж пільги, що й бідні та незаможні, вони передавалися піклуванню родичів, суспільству, мали частку в жертвах і десятині, їм віддавалися снопи, забуті в полі, залишки маслин на деревах і виноград. У період раннього християнства У. утримувалася за суспільний кошт, одержуючи щоденну допомогу. У Давній Русі (можливо, вперше) офіційно “інститут вдів” на рівні князівської влади узаконений Володимиром І (Устав 996 р.). Саме тоді вдови підпадають під захист церкви разом з іншими категоріями нужденних.

ФІЛАНТРОПІЯ (грец. *phileo* – люблю та *anthropos* – людина; любов до людей) – у V ст. до н.е. божественна прихильність, із IV ст. н.е. – доброзичливе ставлення до людини, у новий час – індивідуальна добродійність. У наш час розглядається переважно як синонім благодійності та визначається як благодійна діяльність, надання допомоги, заступництва нужденним.

ШПИТАЛЬ – будинок піклування для хворих, немічних, старих обох статей, жінок з немовлятами, жебраків, що за станом здоров’я не спроможні до самозабезпечення; військово-медичний заклад для стаціонарного лікування.

ЮРОДИВИЙ (слов’янське – виродок) – виродок, каліка, що симулює божевілля. Для Ю. характерні три типи поведінки: “похаб” (непристойний), “блаженний” (тихий, святий), “буй” (буйний). За В.Далем, безумний, божевільний, дурний з роду; народ вважав Ю. божими людьми; юродствувати – напускати на себе дур, виглядати дурнем.

Редакційно-видавничий центр

Миколаївського державного гуманітарного університету
імені Петра Могили комплексу «Києво-Могилянська академія»

ВИГОТОВЛЯЄ

МОНОГРАФІЇ

БРОШУРИ

ПІДРУЧНИКИ

ЖУРНАЛИ

ПУБЛІЦИСТИКУ

КАТАЛОГИ

БЮЛЕТЕНІ

ХУДОЖНЮ
ЛІТЕРАТУРУ

НАВЧАЛЬНІ
ПОСІБНИКИ

АВТОРЕФЕРАТИ
ДИСЕРТАЦІЙ

ЗБІРНИКИ
НАУКОВИХ
ПРАЦЬ

ІНШУ
ВИДАВНИЧУ
ПРОДУКЦІЮ

ВИКОНУЄ

- замкнутий цикл видавничих та поліграфічних послуг
- макетування
- сканування
- швидкий набір
- комп'ютерну верстку
- технічне редагування
- літературне редагування
- коректуру
- тиражування
- брошурування книжок
- палітурні роботи
(порізка, зшивка, ламінування)
- виготовлення бланкової продукції
- виготовлення візитних карток
- розробку електронних сторінок для Інтернет
- розробку фірмового стилю
(логотип, фірмовий знак, макети)

54003, м. Миколаїв, вул. 68 Десанників, 10.

Тел.: (0512) 55-15-41, 50-03-32, 55-18-23.

Факс: (0512) 50-00-69. E-mail: avi@kma.mk.ua

Стремецька
Вікторія Олександрівна

Історія соціальної роботи

Методичні рекомендації до курсу

Редактори *О.Шатун, О.Шемчук*.
Молодший редактор *А.Млеко*.
Технічний редактор, комп'ютерна верстка *І.Терентієва*.
Друк *С.Волинець*.
Фальцювально-палітурні роботи *А.Грубкіна*.

Здано до набору 17.06.2004 р. Підписано до друку 29.09.2004 р.
Папір офсетний. Формат 60x84¹/₁₆. Гарнітура "Таймс". Обл.-вид.
арк. 3,7. Умовн. друк. арк. 4,8. Наклад 100 прим. Зам. № 1081.

Видавництво МДГУ ім. Петра Могили.
Свідоцтво про державну реєстрацію ДК № 1175 від 25.12.2002 р.
54003, м. Миколаїв, вул. 68 Десантників, 10.